

Asia: OM 21/41/2016

Työryhmän ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä

1 LUKU. YLEISET SÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 1 lukuun

Ei lausuttavaa.

2 LUKU. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN YLEISET EDELLYTYKSET

Kommentit ehdotetun lain 2 lukuun

Ehdotetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan tämän lain 1 §:ssä säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin 1 §:ssä säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan, että henkilötietoja käsiteltäessä muihin tarkoituksiin, sovellettaisiin lähtökohtaisesti yleistä tietosuoja-asetusta. Yleisen tietosuoja-asetuksen ollessa soveltamisen lähtökohta, Oikeusrekisterikeskus katsoo, että momentin selkeyttämiseksi asian voisi ilmaista esimerkiksi seuraavalla tavalla: "...jos käsittelystä säädetään kansallisessa laissa tai Euroopan unionin asetuksessa."

Ehdotetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein. Nykyisessä henkilötietolaissa arviointiväli on niin ikään viisi vuotta ainoastaan arkaluonteisten tietojen osalta. Oikeusrekisterikeskus pitää kannatettavana viiden vuoden arviointiväliä henkilötietojen tarpeellisuudesta riippumatta siitä, onko kyse arkaluonteisista tiedoista, koska ehdotuksessa rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuvaavat tiedot eivät enää olisi arkaluonteisia tietoja.

Henkilötunnusta koskevassa 12 §:n 2 momentissa ehdotetaan, että henkilötunnusta ei saa tarpeettomasti merkitä henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin. Oikeusrekisterikeskus huomauttaa, että ehdotuksen 3 §:n määritelmässä ei avata henkilörekisterin käsitettä. Henkilörekisterin käsitteestä on tarkoitus luopua. Ehdotetun lain 12 §:ssä mainittu henkilörekisterin käsite tulisi muuttaa rekisteriksi, jotta se täsmää lain määritelmiin.

3 LUKU. REKISTERINPITÄJÄ JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELIJÄ

Kommentit ehdotetun lain 3 lukuun

Ehdotetun lain 11 §:ssä säädettäisiin erityisiä henkilötietoryhmiä koskevien tietojen käsittelystä. Henkilötietolaissa rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuuluivat arkaluonteisiin henkilötietoihin. Sen sijaan ehdotetussa laissa rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuvaavat tiedot eivät enää olisi arkaluonteisia tietoja. Edellä mainittujen tietojen poistuminen arkaluonteisten henkilötietojen piiristä muuttaisi näiden tietojen tietoturvallisuuden ja tietojenkäsittelyn tietosuojan vaatimuksia.

Valtioneuvoston tietoturvallisuudesta antamassa asetuksessa (681/2010) säädetään muun muassa suojaustasoon IV kuuluvien arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyoikeuksista ja luokittelusta. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan rikosta, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuvaavien tietojen rooli tietojen turvallisuusluokittelussa jäisi epäselväksi. Oikeusrekisterikeskus pitää edellä mainittujen tietojen arkaluonteisuuden poistumista perusteltuna. Siitä huolimatta rikosta, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuvaavat tiedot vaativat edelleen erityissuojaamista ja siitä tulisi säännellä erikseen. Esimerkkinä voidaan mainita tietoturvallisuusasetuksen 19 §:n 3 momentti, jonka mukaan arkaluonteisten suojaustasoon IV kuuluvien valtakunnalliseen henkilörekisteriin talletettujen tietojen siirtämistä koskee korotetut vaatimukset.

Ehdotetun lain 15 §:ssä säädettäisiin sisäänrakennetusta ja oletusarvoisesta tietosuojasta, joka olisi nykytilaan verrattuna uusi velvoite. Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota siihen, että 15 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa voisi olla esimerkki, joka kuvaisi yleisellä tasolla erityissuojattavien tietojen käsittelyn sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan varmistamista verrattuna valtioneuvoston tietoturvallisuudesta antamaan asetukseen (681/2010). Yleisessä esimerkissä voisi kuvata teknisiä ja organisatorisia suojatoimenpiteitä, kuten esimerkiksi riskiarvion perusteella toteutettavat käyttövaltuudet ja roolit.

Ehdotetun lain 17 §:n 3 momentissa ehdotetaan, että henkilötietojen käsittelijän suorittamasta henkilötietojen käsittelystä on tehtävä kirjallinen sopimus tai annettava kirjallinen määräys, josta ilmenevät momentissa mainitut tiedot. Ehdotetun lain määritelmässä henkilötietojen käsittelijällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan 17 §:n 3 momentissa jää tulkinnanvaraiseksi, tarkoitetaanko sopimuksen tai kirjallisen määräyksen vaatimuksella niin ikään esimerkiksi viraston omia virkamiehiä, jotka luonnollisesti toimivat myös rekisterinpitäjän lukuun henkilötietojen käsittelijöinä.

Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota ehdotetun lain 22 §:n tietosuojaselosteeseen sekä 18 §:n selosteeseen käsittelytoimista. Yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan, että molemmat pykälät vastaisivat osittain henkilötietolain rekisteriselostetta koskevaa 10 §:ää. Merkittävänä erona selosteissa on se, että 18 §:n mukaista selostetta käsittelytoimista ei tarvitsisi pitää julkisesti

saatavilla, kun taas 22 §:n mukainen tietosuojaseloste tulisi asettaa yleisesti saataville. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan 18 §:n mukainen seloste käsittelytoimista sekä 22 §:n mukainen tietosuojaseloste ovat suurimmalta osin samansisältöisiä, jonka vuoksi selosteiden yhdistämisestä voitaisiin mainita yksityiskohtaisissa perusteluissa. Perusteluissa tulisi mainita, että rekisterinpitäjällä on mahdollisuus ylläpitää yhtä julkisesti nähtävillä olevaa selostetta, joka täyttäisi molempien selosteiden vaatimukset. Asia jäisi siten rekisterinpitäjän harkintaan, päätyykö rekisterinpitäjä ylläpitämään yhtä yhdistettyä selostetta kahden selosteen sijasta.

Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota ehdotetun lain 19 §:ään, jossa säädettäisiin velvollisuudesta kerätä ja säilyttää lokitietoja. Ehdotus ei sisällä säännöstä lokitietojen säilytysajoista. Oikeusrekisterikeskus ehdottaa, että pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin lisättäisiin lokitietojen säilytysajoista esimerkki. Säilytysaika voisi olla esimerkiksi viisi vuotta, ellei ole erityistä perustetta pidempään säilytysaikaan. Lisäksi Oikeusrekisterikeskus huomauttaa, että myös lokitiedot ovat henkilötietoja, joiden käsittelystä rekisterinpitäjän on laadittava asianmukainen suunnitelma tai ohjeistus vastaavalla tavalla kuin muidenkin henkilötietojen käsittelystä.

4 LUKU. REKISTERÖIDYN OIKEUDET

Kommentit ehdotetun lain 4 lukuun

Ehdotetun lain tarkastusoikeutta koskeva 23 § on laajempi kuin nykyisin henkilötietolaissa säädetty tarkastusoikeus. Ehdotetun lain 23 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan rekisteröidyllä on oikeus saada rekisterinpitäjältä tiedot vastaanottajista tai vastaanottajaryhmästä, jolle rekisteröidyn henkilötietoja on luovutettu. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan lakia tulisi selkeyttää siltä osin, koskeeko lokitietojen viiden vuoden siirtymäsäännös 19 §:n lisäksi myös tarkastusoikeutta koskevaa 23 §:ää. Kysymys on siitä, voiko rekisterinpitäjä siirtymäsäännökseen vedoten perustellusti kieltäytyä luovuttamasta laajempaan tarkastusoikeuteen kuuluvia tietoja, jotka edellyttävät käsittelyjärjestelmiltä ehdotetun lain 19 §:n mukaisia lokitusominaisuuksia.

Ehdotetun lain 23 §:n 2 momentissa oletuksena tarkastusoikeuden menettelytavalle säädettäisiin edelleen omakätisesti allekirjoitetun asiakirjan esittämistä rekisterinpitäjälle. Pyynnön voi esittää myös vastaavasti varmennetulla tavalla tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen palveluiden sähköistymisen myötä ehdotetun lain 23 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa voisi mainita, että omakätisesti allekirjoitetun asiakirjan voi toimittaa viranomaiselle myös sähköisesti, kuten esimerkiksi sähköpostin liitteenä. Edellä mainittu tarkennus selkeyttäisi sähköpostin liitteenä toimitettujen asiakirjojen käsittelyä.

5 LUKU. TIETOTURVALLISUUS

Kommentit ehdotetun lain 5 lukuun

Ehdotetun lain 31 ja 32 §:ssä säädettäisiin henkilötietojen suojaamisesta. Oikeusrekisterikeskus huomauttaa, että vanhojen järjestelmien suojauksen vaatimustason korottamisesta aiheutuvat kustannukset nousevat usein niin korkeiksi, ettei vaatimustason korottamista ole enää järkevää toteuttaa. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan jää epäselväksi, riittääkö pelkkä kustannusten kartoittaminen täyttämään rekisterinpitäjän osoittamisvelvollisuuden.

6 LUKU. TIETOSUOJAVASTAAVA

Kommentit ehdotetun lain 6 lukuun

Oikeusrekisterikeskus toimii useiden oikeusministeriön hallinnonalan lakisääteisten rekistereiden ja tietojärjestelmien rekisterinpitäjänä sekä välittää hallinnonalan viranomaisten ilmoittamia henkilötietoja muille viranomaisille. Oikeusrekisterikeskuksen rooli oikeusministeriön hallinnonalan rekisterinpidossa on hyvin keskeinen. Edellä mainitun vuoksi Oikeusrekisterikeskus pitää välttämättömänä, että virastoon perustetaan tietosuojavastaavan virka.

7 LUKU. HENKILÖTIETOJEN SIIRROT KOLMANSIIN MAIHIN JA KANSAINVÄLISILLE JÄRJESTÖILLE

Kommentit ehdotetun lain 7 lukuun

Oikeusrekisterikeskuksen rekisterinpidossa olevista, lain soveltamisalaan kuuluvista henkilörekistereistä, tietoja siirretään kolmansiin maihin ainoastaan rikosasioiden oikeusapumenettelyssä. Oikeusrekisterikeskus on toimivaltainen päättämään rikosrekisteritietojen luovuttamisesta rikosasian käsittelyä varten ulkomaan viranomaisille rikosoikeusapulain (4/1994) 24 §:n nojalla. Direktiivin 61 artiklan mukaan henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille edellyttävät kansainväliset sopimukset, joita jäsenvaltiot ovat tehneet ennen 6 päivää toukokuuta 2016 ja jotka ovat unionissa kyseisenä päivänä voimassa olleen oikeuden mukaisia, ovat edelleen voimassa. Näin ollen ehdotettu täytäntöönpanolaki ei muuttaisi rikosrekisteritietojen luovutusmenettelyä kolmansiin maihin, jotka ovat vuoden 1959 rikosoikeusapua koskevan yleissopimuksen osapuolia. Sen sijaan mainitun yleissopimuksen ulkopuolisiin kolmansiin maihin tulevat sovellettavaksi ehdotetun lain 7 luvun säännökset, jollei kahdenvälisiä sopimuksia tietojen luovuttamisesta ole ollut voimassa ennen 6. toukokuuta 2016.

8 LUKU. VALVONTAVIRANOMAINEN

Kommentit ehdotetun lain 8 lukuun

Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota ehdotetun lain 46 §:n 1 momentin 7 kohtaan. Sen mukaan "Tietosuojaviraston tehtäviin kuuluu tämän lain noudattamisen valvomisen lisäksi käsitellä rekisteröidyn tai 55 §:n 2 momentissa tarkoitetun yhteisön tekemiä" Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan kohdassa on virhe, ja se on tarkoitettu muotoon: "käsitellä rekisteröidyn tai 55 §:n 2 momentissa tarkoitetun yhteisön tekemät kantelut."

Lisäksi Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota ehdotetun lain 51 §:ään, jossa viitataan uhkasakon asettamisesta ja tuomitsemisesta uhkasakkolakiin (1113/1990). Oikeusrekisterikeskus katsoo, että viittaus voisi olla vielä informatiivisempi. Edellä mainitun lisäksi säännöksessä tulisi viitata uhkasakon täytäntöönpanon osalta sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin (672/2002).

9 LUKU. OIKEUSTURVA

Kommentit ehdotetun lain 9 lukuun

Ei lausuttavaa.

10 LUKU. ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 10 lukuun

Ei lausuttavaa.

11 LUKU. VOIMAANTULO- JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 11 lukuun

Oikeusrekisterikeskus viittaa edellä 4. luvun kommenteissa mainittuun. Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 62 §:ää tulisi lokitietojen osalta selkeyttää, koska viiden vuoden siirtymäajan aikana kaikkia rekisteröityjen oikeuksia ei voida toteuttaa käsittelyjärjestelmien lokitietoja koskevien ominaisuuksien puutteellisuuden vuoksi.

YLEISPERUSTELUT

Kommentit ehdotuksen yleisperusteluihin

Oikeusrekisterikeskuksen eräiden järjestelmien muutostyöt aiheuttavat merkittäviä kustannuksia, jotka on kirjattu yleisperusteluiden taloudellisiin vaikutuksiin. Oikeusrekisterikeskus huomauttaa, että lisäkustannuksia syntyy myös siitä, että Oikeusrekisterikeskus toimii oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän sekä usean muun rekisterin rekisterinpitäjänä. Oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän rekisterinpitäjänä Oikeusrekisterikeskukselle syntyy esimerkiksi vastuu osajärjestelmien lokitietojen hallinnasta. Rekisterinpidosta aiheutuvia kustannuksia on vaikea arvioida vielä tässä vaiheessa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Kommentit ehdotuksen yksityiskohtaisiin perusteluihin

Oikeusrekisterikeskus huomauttaa ehdotetun lain 24 §:n yksityiskohtaisten perustelujen muotoiluvirheestä. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan: ”Tarkastusoikeuden epäämisen veroisena pidettäisiin momentin sitä, että rekisterinpitäjä ei ole kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä antanut kirjallista vastausta rekisteröidylle.” Virkkeessä pitäisi viitata 24 §:n 1 momenttiin.

Edelleen Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota ehdotetun lain 46 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin, jossa puhutaan 1 momentin 9 kohdasta, jota ei kuitenkaan ole varsinaisessa lakiehdotuksessa. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan ehdotetun lain yksityiskohtaisten perustelujen 46 §:n 1 momentin 9 kohdalla tarkoitetaan lakiehdotuksen 46 §:n 2 momenttia.

Ehdotetun lain 61 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan, että pykälällä pannaan täytäntöön rikosasioiden tietosuojadirektiivin 1 kohta. Oikeusrekisterikeskus huomauttaa, että yksityiskohtaisissa perusteluissa pitäisi lukea, että pykälällä pannaan täytäntöön 63 artiklan 1 kohta.

ERITYISLAINSÄÄDÄNTÖÖN EHDOTETUT MUUTOKSET

Kommentit oikeusministeriön hallinnonalan erityislainsäädäntöön ehdotettuihin muutoksiin

Oikeusrekisterikeskus pitää kannatettavana rikosrekisterilaissa säädetyn laajemman tarkastusoikeuden poistamista. Laajemmasta tarkastusoikeudesta ehdotetaan säädettäväksi rikosasioiden henkilötietolaissa. Aikaisemmin Oikeusrekisterikeskus ei ole voinut rajoittaa laajemman tarkastusoikeuden toteuttamista, koska henkilötietolaissa tarkastusoikeuden rajoittaminen koskee ainoastaan henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden käyttämistä. Tämä on aikaisemmin ollut ongelmallista, koska rikosrekisteristä on voinut tarkastaa, kenelle ja mihin tarkoitukseen rikosrekisterin tietoja on luovutettu ilman, että Oikeusrekisterikeskus on voinut rajoittaa tarkastusoikeutta.

Edellä mainitun lisäksi Oikeusrekisterikeskus kannattaa myös muita erityislainsäädäntöön ehdotettuja muutoksia.

MUUT MAHDOLLISET KOMMENTIT

Muut mahdolliset kommentit työryhmän mietintöön

Ei lausuttavaa.

Raatikainen Ritva-Liisa
Oikeusrekisterikeskus

Jartti Petteri
Oikeusrekisterikeskus